

С. Г. Дзюба, Н. В. Плотнікова

ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Статтю присвячено комплексному аналізу досвіду фінансування вищої освіти у зарубіжних країнах та в Україні, що передбачає розгляд сутності та основних моделей фінансування системи освіти у світі та характеристику стану її фінансування в Україні. З огляду на те, що в умовах переходу до ринкових відносин, роль освіти зростає, виникає нагальна потреба у реформуванні фінансування галузі й приведення її у відповідність зі світовими стандартами. Саме тому питання фінансування закладів освіти на належному рівні останнім часом стало надзвичайно актуальним в умовах ринкових трансформацій та є предметом особливої уваги науковців і практиків, що й зумовило актуальність теми розвідки. Метою статті є порівняння структур джерел фінансування системи вищої освіти в Україні та за кордоном, дослідити особливості фінансування освіти в окремих країнах та вивчити основні світові тенденції у цій сфері. Спираючись на досвід країн із розвинутою економікою та проведений аналіз існуючого стану фінансування освітніх установ України, можна визначити пріоритетні напрями удосконалення системи фінансування освіти. Оскільки бюджет України не в змозі відшкодувати усі потреби у фінансових ресурсах навчальних закладів, необхідно більш активно заохочувати приватні інвестиції в освіту, підготовку кадрів і високі технології. Також доцільним є проведення досліджень, міжнародних консультацій, моделювання та обговорення принципової схеми і механізму фінансування освіти в Україні, що і становить предмет подальших досліджень.

Ключові слова: фінансування освіти, валовий внутрішній продукт, видатки, державні витрати, макропоказники.

Статья посвящена комплексному анализу опыта финансирования высшего образования в зарубежных странах и в Украине, что предполагает рассмотрение сущности и основных моделей финансирования системы образования в мире и характеристику состояния ее финансирования в Украине. Учитывая то, что в условиях перехода к рыночным отношениям, роль образования растет, возникает насущная необходимость в реформировании финансирования отрасли и приведение ее в соответствие с мировыми стандартами. Именно поэтому вопрос финансирования учебных заведений на должном уровне в последнее время стал чрезвычайно актуальным в условиях рыночных трансформаций и является предметом особого внимания ученых и практиков, что и обусловило актуальность темы исследования.

Целью статьи является сравнение структур источников финансирования системы высшего образования в Украине и за рубежом, исследовать особенности финансирования образования в отдельных странах и изучить основные мировые тенденции в этой сфере. Опираясь на опыт стран с развитой экономикой и проведенный анализ существующего состояния финансирования образовательных учреждений Украины, можно определить приоритетные направления совершенствования системы финансирования образования. Поскольку бюджет Украины не в состоянии возместить все потребности в финансовых ресурсах учебных заведений, необходимо активнее поощрять частные инвестиции в образование, подготовку кадров и высокие технологии. Также целесообразным является проведение исследований, международных консультаций, моделирования и обсуждения принципиальной схемы и механизма финансирования образования в Украине, что и составит предмет дальнейших исследований.

Ключевые слова: *финансирование образования, валовой внутренний продукт, расходы, государственные расходы, макропоказатели.*

The article is devoted to the complex analysis of the experience of financing higher education in foreign countries and in Ukraine, which involves consideration of the nature and basic models of financing education in the world and the description of the state of finance in Ukraine. Given the fact that in conditions of transition to a market economy, the role of education increases, there is an urgent need to reform the finance industry and bring it in line with international standards. That is why the issue of financing of educational institutions at the appropriate level in recent years has become extremely important in terms of market transformation and it is the subject of special attention of scientists and practitioners which predetermined the actuality of the theme. The aim of the article is to compare the structure of sources of financing of higher education in Ukraine and abroad, to explore features of education financing in selected countries and to study of major world trends in this area. Based on the experience of countries with developed economies and the analysis of current state funding for educational institutions of Ukraine, the priority areas of improving of the education funding system can be determined. Since the budget of Ukraine is unable to reimburse all the needs for financial resources of educational institutions, it is necessary to encourage private investment in education, training and high-tech. It is also appropriate the research, international consulting, design and discussion of the concept and mechanism of financing education in Ukraine, which is the subject of further research.

Keywords: *education funding, gross domestic product, spending, government spending, macro.*

Постановка проблеми. Упродовж століть навчальні заклади відігравали провідну роль у підготовці молоді до професійного життя і сприяли формуванню цивілізованого суспільства, оскільки головними функціями освіти

завжди були поліпшення культурного рівня членів суспільства і підвищення продуктивності праці. Відповідно, розвиток системи освіти – це основа інтелектуального, соціального та економічного розвитку держави, а «вдосконалення освітньої галузі є важливою передумовою подолання кризової ситуації як в економіці, так і в суспільстві в цілому» [3, с. 57]. Утім, ефективність діяльності будь-якої системи, і освіта тут не виняток, певною мірою залежить від обсягів фінансування.

Для успішного функціонування сфера освіти потребує забезпечення фінансовими ресурсами в достатніх обсягах. Аналізуючи сучасну ситуацію, науковці висловлюють думки про об'єктивну необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень щодо форм фінансового забезпечення закладів освіти з урахуванням різних джерел формування фінансових ресурсів, оскільки фінансування освіти є складною і важливою проблемою, що так чи інакше зачіпає інтереси всіх членів суспільства.

Сьогодні, в умовах переходу до ринкових відносин, роль освіти зростає, що також потребує реформування фінансування галузі й приведення її у відповідність зі світовими стандартами. Утім, процес перебудови фінансування освіти повинен бути поступовим, зважаючи на економічну кризу та її наслідки, обмеженість бюджетних коштів, низький рівень доходів громадян. Саме тому питання фінансування закладів освіти на належному рівні останнім часом стало надзвичайно актуальним в умовах ринкових трансформацій та є предметом особливої уваги науковців і практиків, що й зумовило актуальність теми розвідки.

Предметом дослідження є диверсифікація джерел та методів фінансування вищої освіти в Україні та деяких країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання освіти, джерела її фінансування й результативність завжди перебували у центрі уваги науковців. Теорія та практика фінансового забезпечення вищої освіти неодноразово досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як В. Андрущенко, Й. Бескид, Т. Боголіб, Є. Бойко, В. Буковинський, О. Грішнова, І. Каленюк,

К. Корсак, В. Куценко, Д. Кучеренко, О. Мартинюк, М. Шаварина, Л. Шевченко. Чільне місце в цій галузі належить економістам радянського та пострадянського простору: Г. Балихін, Г. Беляєв, С. Беляков, Г. Бергхорн, А. Воронін, Г. Груздев, А. Дайновський, Т. Клячко, Я. Кузьмінов, Ю. Платонов. Також заслуговують на увагу дослідження з питання фінансування системи освіти представників західних економічних шкіл, зокрема Т. Арнольда, Е. Дінсона, Т. Мое, Х. Майєра, К. Нордентрема, М. Фрідмена, Дж. Шумпетера та ін. Праці зазначених науковців становлять підґрунтя для подальших розвідок і є теоретичною базою дослідження.

Метою статті є порівняти структури джерел фінансування системи вищої освіти в Україні та за кордоном та дослідити особливості фінансування освіти в окремих країнах та вивчення основних світових тенденцій у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Обговорення шляхів розвитку і фінансування системи освіти стало невід'ємною складовою економічної політики останнього часу і в розвинених країнах, і в країнах з перехідною економікою, включаючи Україну. Сьогодні механізм фінансування освіти як сфери суспільної та господарської діяльності надзвичайно ускладнюється, що знаходить прояв у появі нових форм організації та управління освітою, диверсифікації джерел її фінансування.

Структура джерел фінансування освіти завжди широко варіювала серед країн світу й не була однозначною у своєму історичному розвитку, зокрема історично майже вся освіта була приватною. Точка зору, що уряди мають відповідати за освіту своїх громадян, значно поширилася тільки у ХІХ ст. в Європі, а у середині ХХ ст. і в інших країнах світу. До цього майже все навчання проводилося церквами та іншими релігійними органами або викладачами, найнятими заможними сім'ями на індивідуальній основі [6, с.73].

У 60-70-ті роки ХХ ст. почали зростати видатки держави на освіту, хоча в різних країнах по-різному, але це була загальна тенденція. Фундаментом її стало поширення погляду на освіту як продуктивну діяльність, а витрат на неї – як високорентабельних інвестицій, оскільки за міжнародними критеріями

освіта є рентабельною галуззю (56% ВВП у кожній державі створюють працівники, які здобули вищу освіту [1, с. 103-106]). З цього часу стала переважати думка, що 5% ВВП на освіту є не тільки нормальними, а й мінімально необхідними для забезпечення розвитку [8, с.116].

Політика доступності освіти була домінуючою до 80-х рр. ХХ ст. практично в усіх розвинутих країнах світу, зокрема до 1980 р. навчання у західноєвропейських країнах (за невеликим винятком) було безоплатним. Але, починаючи із середини 1980-х рр., у багатьох країнах темпи зростання бюджетних асигнувань у цю галузь перестали встигати за попитом, що збільшувався [7, с.88].

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. в умовах загострення бюджетних проблем наростала критика безоплатної освіти як такої, що не забезпечує ні ефективності, ні соціальної справедливості [4, с. 216]. У результаті в цей період у сфері фінансування освіти відбулися суттєві зміни.

Розглядаючи ці зміни на прикладі закладів вищої освіти, зазначимо, що у 1990 р. було змінено джерела та методи фінансування вищої освіти в країнах, які входять в Організацію економічного співробітництва і розвитку, в ході чого спостерігалась диверсифікація джерел фінансування вищої освіти в Австралії, Данії, Фінляндії, Франції, Германії, Греції, Японії, Норвегії, Португалії, Іспанії, Великобританії і Сполучених Штатах. В результаті було відмічено, що в більшості країн вищим навчальним закладам надано право знаходити додаткові джерела фінансування і їм в цьому надається значна підтримка [2, с.65].

Сьогодні можна виділити три базових моделі фінансування вищої школи у світі, що принципово відрізняються.

I. ВНЗ, діяльність яких фінансується за рахунок державних коштів. Цю модель науковці вважають антиринковою, оскільки вона орієнтована на блокування ринкових відносин у сфері вищої освіти. Дана модель є закритою для приватизації вищих навчальних закладів. Прихильники цієї моделі стверджують, що для подальшого розвитку добробуту суспільства держава повинна взяти на себе відповідальність за фінансування вищої освіти (інколи

навіть ціною введення нових податків). Теоретична база цієї моделі розроблена дослідним інститутом профспілок Європи (Брюсель) та дослідним центром профспілок працівників освіти Німеччини (Франкфурт) [7, с.89]. Використання цієї моделі фінансування вищої освіти притаманне більшості країн Західної Європи (Німеччина, Австрія, Норвегія, Данія, Франція, Швеція, Фінляндія).

Спираючись на дані Інтернет ресурсів [10, 11, 12, 13], у таблиці 1 наведено окремі макропоказники соціально-економічного розвитку деяких країн світу, ВНЗ яких фінансуються за цією моделлю.

Таблиця 1

**Макропоказники соціально-економічного розвитку країн,
ВНЗ яких фінансується за рахунок державних коштів**

Країна	Населення (2016 р.)	Розмір ВВП (US\$) (номінал) (2016 р.)	Розмір ВВП (US\$) на душу населення (2016 р.)	Державні витрати на освіту як % від ВВП (2013 р.)	Державні витрати на одного студента (US\$) (2013 р.)	Державні витрати на одного студента як % від ВВП (2013 р.)
Норвегія	5 258 317	370 449	69 249	7,37	20 567,2	20
Німеччина	82 800 000	3 466 639	48 111	4,94	8 190,6	18
Франція	67 013 000	2 463 222	42 314	5,51	7 699,9	18
Швеція	10 053 200	511 397	49 836	7,72	13 629,7	22,6

Джерело: укладено авторами на основі інтернет-ресурсів [10, 11, 12, 13]

II. ВНЗ, діяльність яких фінансується виключно за недержавні кошти. Таке фінансування освіти орієнтоване на створення вільного ринку в сфері вищої освіти. Ця модель відкрита для приватизації системи вищої освіти в державі. Прихильники цієї моделі відстоюють скорочення витрат на вищу освіту з боку держави і передачу вищої освіти під владу ринкових сил. Теоретичною базою цієї моделі фінансування освіти є неолібералізм, теорія і практика якого ґрунтуються на працях М. Фрідмена, Т. Мое, Ф. фон Хайека та ін. [7, с. 88]. Використання такого типу фінансування освіти є

найпопулярнішим у США, Японії, Австралії, Новій Зеландії, Південній Кореї та країнах Південної Африки.

Спираючись на дані Інтернет ресурсів [10, 11, 12, 13], у таблиці 2 наведено окремі макропоказники соціально-економічного розвитку деяких країн світу, ВНЗ яких фінансуються за цією моделлю.

Таблиця 2

**Макропоказники соціально-економічного розвитку країн,
ВНЗ яких фінансуються за рахунок недержавних коштів**

Країна	Населення (2016 р.)	Розмір ВВП (US \$) (2016 р.)	Розмір ВВП (US \$) на душу населення (2016 р.)	Державні витрати на освіту як % від ВВП (2013 р.)	Державні витрати на одного студента (US\$) (2013 р.)	Державні витрати на одного студента як % від ВВП (2013 р.)
Австралія	24 458 800	1 258 978	48 899	5, 27	12 714, 3	18, 8
Південна Корея	51 446 201	1 411 246	37 740	4, 62	5 736, 7	23, 5
США	324 973 000	18 569 100	57 436	4, 94	10 175, 5	19, 8
Японія	126 790 000	4 938 644	41 275	3, 82	11 164, 9	23, 9

Джерело: укладено авторами на основі інтернет-ресурсів [10, 11, 12, 13]

III. ВНЗ, діяльність яких спирається на змішане фінансування у різних пропорціях. Це досить популярна нині модель функціонування сектору вищої освіти, яка характеризується рівновагою між активною допомогою держави та особистою відповідальністю індивіда в його навчанні та побудові ним кар'єри. Будучи спрямованою на часткове використання ринкових відносин у сфері вищої освіти, така модель припускає поступове скорочення державного фінансування з одночасним збільшенням частки приватного фінансування. Модель відкрита для часткової приватизації вищих навчальних закладів, а також для спільного управління діяльністю ВНЗ всіма зацікавленими учасниками. Теоретичною основою даної моделі є концепція так званого гуманного капіталізму, розроблена Дж. Шумпетером, У. Ромбахом, Х. Майером та іншими [7, с. 88-89]. У сучасному світі таку модель фінансування сектору

вищої освіти застосовують Канада та низка держав Західної Європи (Великобританія, Іспанія, Італія).

Спираючись на дані Інтернет-ресурсів [10, 11, 12, 13], у таблиці 3 наведено окремі макропоказники соціально-економічного розвитку деяких країн світу, ВНЗ яких фінансуються за цією моделлю.

Таблиця 3

Макропоказники соціально-економічного розвитку країн, ВНЗ яких фінансується за рахунок державних коштів

Країна	Населення (2016 р.)	Розмір ВВП (US \$) (2016 р.)	Розмір ВВП (US \$) на душу населення (2016 р.)	Державні витрати на освіту як % від ВВП (2013 р.)	Державні витрати на одного студента (US\$) (2013 р.)	Державні витрати на одного студента як % від ВВП (2013 р.)
Великобританія	65 110 000	2 629 188	42 481	5,69	9 521,7	22,5
Іспанія	46 812 000	1 232 597	36 416	4,3	5,246,6	17,9
Італія	60 599 936	1 850 735	36 833	4,17	7 566,6	21,4
Канада	36 539 100	1 529 224	46 437	5,27	дані відсутні	дані відсутні

Джерело: укладено авторами статті на основі інтернет-ресурсів [10, 11, 12, 13].

Отже, між країнами світу існують значні відмінності у розподілі державних та приватних ресурсів освіти. Утім, варто зазначити, що фінансування освіти державою залишається основним і пріоритетним джерелом у більшості країн світу, оскільки, за свідченням О. Падалка та І. Каленюк, «експертами ЮНЕСКО критичним вважається рівень витрат на освіту – 5 % ВВП, нижче якого вона просто буде руйнуватися» [8, с. 119], а забезпечити такий відсоток ВВП здатні саме державні структури.

Аналізуючи дані таблиць 1-3, зазначимо, що цей принцип дійсно працює лише із країнами, що мають повністю державне, або велику частку державного фінансування освіти (виняток становлять Іспанія та Італія, показники ВВП яких значно впали за останні роки у зв'язку із економічно скрутним становищем,

порівн.: державні витрати на освіту як % від ВВП у 2009 р. у порівнянні із даними таблиці – Іспанія 4, 87%, Італія – 4, 67 % [10]).

Щодо країн, освіта яких фінансується за недержавні кошти, то у таких країнах як Південа Корея, США, Японія державні витрати на освіту як відсоток від ВВП складають менше ніж ці критичні 5%, а у Австралії ледь їх перевищують (див. табл. 2). То як же пояснити той факт, що саме університети США, Австралії та Японії очолюють рейтинги найкращих університетів світу за останнє десятиріччя (за рівнем підготовки студентів, рівнем викладання, теоретичними та практичними розробками, інноваціями тощо).

Справа в тому, що у Японії державні витрати на освіту від обсягів ВВП складають 3,82 % і відповідно, з огляду на інші показники, на одного японського студента припадає 11 164,9 US \$, у той час, як наприклад, у Франції з її 5,51% від ВВП витрати на одного студента складають лише 7 699,9 US \$ (див. табл. 1-3). Утім, різниця у витратах на одного студента як відсоток від ВВП у всіх розглянутих країнах майже несуттєва (вона коливається від 18 до 23%). Отже, підлягає сумніву теорія про критичні 5% від ВВП, оскільки стає зрозумілим, що цей показник повністю не віддзеркалює реальний стан речей.

Щодо джерел фінансування вищої освіти, то в усьому світі вони поділяються на державні та недержавні. За державного фінансування навчальні заклади розглядаються як організації, що обслуговують інтереси суспільства і держави (всю або більшу частину видатків на освіту несе держава), а при недержавному фінансуванні навчальні заклади є комерційними підприємствами, які надають послуги окремим особам (студентам), що використовують освіту з метою отримання додаткових доходів у майбутньому (фінансування здійснюється за рахунок студентів). Сьогодні в усьому світі форми фінансування державою системи закладів вищої освіти стають все більш різноманітними, тому спробуємо перерахувати найпоширеніші (див. табл. 4).

Попри значні переваги державного фінансування системи освіти, більшість країн світу визнають, що вища освіта стала однією з найдорожчих соціальних послуг і темпи витрат на освіту набагато перевищують темпи зростання державних доходів, тому сьогодні крім традиційних джерел фінансування освіти виділяються й альтернативні (див. табл. 5).

Таблиця 4

Джерела державного фінансування закладів системи вищої освіти

Форма фінансування	Спосіб реалізації
Пряме фінансування	здійснюється на основі кошторисів або нормативів (з одного або кількох рівнів державного та місцевих бюджетів).
Додаткове асигнування за окремими програмами	здійснюється у вигляді програми підтримки кращих студентів, харчування малозабезпечених дітей тощо.
Дотації та субвенції	здійснюється у вигляді додаткових видатків із місцевих (або державних) бюджетів, надання пільг з метою вирівнювання диспропорцій між регіонами.
Фінансування специфічних програм	здійснюється у вигляді повного державного утримання окремих категорій осіб, кредитування навчання державою або ваучерної системи.

Джерело: укладено авторами на основі публікацій та Закону України «Про освіту» [5, 7, 8]

Звичайно, що основна різниця між фінансуванням державних і приватних навчальних закладів полягає в тому, що перші отримують свої головні дотації від урядів, тоді як приватні заклади більшою мірою залежать від плати, що надходить від студентів. Але сьогодні у багатьох країнах визнано, що учасниками освітнього процесу є приватний сектор, громадські організації, органи місцевого самоврядування, держава, асоціації батьків та навчальні заклади.

В Україні ж державне фінансування освіти поки що залишається домінуючою формою, хоча поряд із цим розвиваються й нові джерела фінансування, зокрема відповідно до ст. 61 Закону України «Про освіту» від 06.09. 2014 р. фінансування державних навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей народного господарства, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування.

Додатковими джерелами фінансування є: кошти, одержані за навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів; плата за надання додаткових освітніх послуг; кошти, одержані за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані навчальним закладом на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян; доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання; дотації з місцевих бюджетів; дивіденди від цінних паперів; валютні надходження; добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян [5].

Таблиця 5

Джерела недержавного фінансування закладів системи вищої освіти

Форма фінансування	Спосіб реалізації
Плата за навчання	здійснюється шляхом отримання коштів за навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів згідно з укладеними договорами.
Плата за додаткові освітні послуги	здійснюється у вигляді запровадження підготовчих курсів для вступу до ВНЗ, курсів з іноземних мов тощо.
Добровільні грошові внески	здійснюється у вигляді спонсорських коштів, коштів батьківського внеску та коштів підприємств та організацій, зацікавлених у залученні висококваліфікованих працівників.
Кошти за надання комерційних послуг	здійснюється у вигляді здавання в оренду приміщень та обладнання, реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів.
Кошти одержані за науково-дослідну діяльність	здійснюється у вигляді проведення науково-дослідної роботи та послуг на замовлення підприємств, установ, організацій.
Кошти від діяльності підприємницьких університетів	здійснюється у вигляді взаємодії університетів із підприємствами промисловості та комерціалізації їх спільної діяльності (<i>впроваджено університетами Стенфорда і Берклі, внаслідок чого утворилась «Кремнієва долина»</i>).
Гранти	здійснюється у вигляді отримання коштів від участі у міжнародній кооперації ВНЗ та міжнародних проектах.
Ендаумент-фонди	здійснюється у вигляді залучення фінансових пожертв від випускників, індивідуальних та корпоративних донорів.
Випуск облігацій	здійснюється у вигляді продажу облігацій університету (<i>впроваджено у 2010 р. Кембриджським університетом, а також Гарвардським та Принстонським</i>).
Кошти суспільних та благодійних фондів	здійснюється у вигляді добровільних грошових надходжень від конкретних організацій.
Міжнародна допомога	здійснюється у вигляді надходжень з-за кордону від міжнародних іноземних фондів та організацій.

Джерело: укладено авторами на основі публікацій [4, 6, 9]

Безперечно, співвідношення між бюджетним і небюджетним фінансуванням освіти змінюється залежно від численних факторів: темпів економічного розвитку, наявності бюджетних ресурсів за адекватної державної політики у сфері освіти, форми власності навчального закладу. Але незважаючи на існування багатоканального фінансування, будь які зміни в системі освіти неможливі без належного фінансового забезпечення. Показник фінансування освіти у відсотковому відношенні до ВВП демонструє, якої ваги держава надає сфері освіти у загальному розподілі ресурсів. Тому, спираючись на дані Інтернет ресурсів [10, 11, 12, 13], розглянемо окремі макропоказники економічно-соціального розвитку України та відстежимо динаміку цих видатків упродовж 2012-2014 рр. (див. табл. 6).

Таблиця 6

Макропоказники соціально-економічного розвитку України за 2012-2015 рр.

Поточний рік	Розмір ВВП (US \$)	Розмір ВВП (US \$) на душу населення	Державні витрати на освіту як % від ВВП	Державні витрати на одного студента (US\$)	Державні витрати на одного студента як % від ВВП
2012	175 781	3 856, 8	6, 69	1 248, 7	32, 4
2013	183 310	4 030, 3	6, 74	1 303, 6	32, 7
2014	131 805	3 014, 6	5,95	839, 4	27, 4
2015	90 615	2 115, 4	дані відсутні	дані відсутні	дані відсутні

Джерело: укладено авторами на основі інтернет-ресурсів [10, 11, 12, 13]

Аналізуючи представлені дані, варто зазначити, що в Україні видатки на освіту як частка від ВВП є дуже високими, навіть порівняно із розвинутими країнами світу, макропоказники економіко-соціального розвитку яких були розглянуті вище (серед досліджених країн вищий рівень видатків мають лише Норвегія та Швеція). Однак слід зважити на значну частку тіньової економіки (обсяг якої, за різними оцінками, може сягати 50 %), відповідно реальний обсяг українського ВВП може бути значно більшим, ніж офіційно розрахований і тоді реальна частка витрат на освіту може бути меншою. До того ж, попри високий показник видатків на освіту як частки від ВВП видатки на одного студента є

наднизькими, особливо у порівнянні з іншими країнами (в Україні найменші витрати на одного студента серед усіх країн Європи! – і це враховуючи скорочення кількості студентів у цей період через складну політичну та демографічну ситуацію в країні). І це в період з 2010 по 2014 рр., коли усі країни Західної Європи значно збільшили свої витрати на одного студента.

Щодо динаміки витрат на освіту, то також можемо спостерігати зниження рівня загальних витрат, хоча законодавчо встановлено, що держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі, не меншому 10% національного доходу [5]. Оскільки розраховано, що 10% національного доходу становить приблизно 8% ВВП, то мінімальний обсяг фінансування освіти державою ще не досягнуто. Отже, сьогодні рівень ВВП України є низьким і не дозволяє досягти належного рівня фінансування освіти, щоб забезпечити її сталий розвиток.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Досвід країн із розвиненою економікою та проведений аналіз існуючого стану фінансування освітніх установ України уможливив визначити пріоритетні напрями удосконалення системи фінансування освіти. Оскільки бюджет України не в змозі відшкодувати усі потреби у фінансових ресурсах навчальних закладів, необхідно активніше заохочувати приватні інвестиції в освіту, підготовку кадрів і високі технології. Також доцільним є проведення досліджень, міжнародних консультацій, моделювання та обговорення принципової схеми і механізму фінансування освіти в Україні, що і становить предмет подальших досліджень.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бескид Й. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку / Й. Бескид // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 103-106.
2. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку освіти і науки в Україні в трансформаційний період: Монографія / Боголіб Тетяна Максимівна. – К.: Міленіум, 2006. – 508 с.
3. Буковинський В. С. Фінансове забезпечення діяльності закладів загальної освіти / В. С. Буковинський // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 57-65.

4. Грішнова О. А. Зарубіжний досвід фінансування освіти та перспективи його застосування в Україні / О. А. Грішнова // Наукові праці НДФІ. – 2000. – Вип. 10-11. – С. 214-222.
5. Закон України «Про освіту» від 06. 09.2014 р. // [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://urist-ua.net/закони/про_освіту/стаття_61/
6. Каленюк І. С. Диверсифікація джерел фінансування освіти / І. С. Каленюк // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 72-78.
7. Кучеренко Д. Г. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: Монографія / Д. Г. Кучеренко, О. В. Мартинюк. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 312 с.
8. Падалка О. С. Економіка освіти та управління: посібник / О. С. Падалка, І. С. Каленюк. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 184 с.
9. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел / Л. С. Шевченко // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?url=http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6070/1/Shevchenko.pdf&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEwjP4-Nq7I3UAhWBYJoKHV4RBiQQFggYMAE&usg=AFQjCNGxcOjF05sTO5PcEWGdNYYN7pAbow>
10. Expenditure on education as % of GDP (from government sources) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://data.uis.unesco.org/?queryid=181#>
11. List of countries by GDP (nominal) // [Електронний ресурс] / Режим доступу: [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal))
12. List of countries by GDP (PPP) per capita // [Електронний ресурс] / Режим доступу: [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita)
13. List of countries and dependencies by population // [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_population